

DINCOLO ȘI DINCOACE DE TEORIA ȘI PRACTICA INFORMĂRII ȘI DOCUMENTĂRII

(O hermeneutică necesară și un cadru posibil)

Istvan KIRALY,
editor „Philobiblon”, BCU „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca

Abstract

The author highlights the problem of existing and dominant mentalities in our profession that could be changed. Without getting into complicated conceptualization, we can say that library publications par excellence belongs to the public sphere. They should problematize mentality, situation, status, image orientation, social recognition and status of the profession and our institutions. It is very interesting to analyse the frequency of reflection and analysis on these issues published on the pages of Roumanian library magazines. It is interesting to study the proportion of debates and explicit confrontations, arguments and polemical ideas, opinions and projects ... presented in this professional publications. Further the author talk about the journal recently published by the Central University Library from Cluj Napoca, Romania – Philobiblon. The concept of the journal Philobiblon is defined by the logo Ideas-Books-Society-Readings. The journal Philobiblon contains permanent sections: Studies, Articles, Miscelanea. Philobiblon is an open and dynamic forum for researches.

Keywords: libraries, library publications, mentality, Central University Library, Cluj Napoca, culture, science communication..

* * *

I. Preliminarii

Automatizarea și informatizarea nu mai reprezintă astăzi un simplu deziderat pentru bibliotecile românești. Dimpotrivă, ele sunt o realitate care, pe zi ce trece, prinde contururi mai extinse, devenind mediul nostru cotidian. Cu cât ne sunt însă mai „apropiate”, cu atât mai mult ele devin și o sursă de sfidări și de confruntare. Cu ce anume ne confruntă însă – în primul rând și în esență – automatizarea și informatizarea, în general, și cea a activității de informare, în special?

Ca orice întrebare pusă în mod serios și aceasta trebuie să fie însă mai întâi lămurită cu privire la structura și natura ei proprie. Ceea ce – din punct de vedere structural – ne izbește din capul locului la această întrebare este faptul că, în structura ei este cuprins deopotrivă și în mod explicit și cel care ridică întrebarea. Astfel spus, în ea, noi înșine suntem aceia care, aflați în fața unei confruntări, ne întrebăm despre noi înșine. Apoi: în și prin această întrebare, însăși sarcina cu care ne confruntăm – adică automatizarea și informatizarea – devine și ea dislocată din toposul său pur destinal și se eliberează pentru întâlnirea unei sfidări organice.

Prin structura ei această întrebare se dovedește deci a fi o interogație propriu-zis hermeneutică, a cărei natură trebuie întrevăzută și păstrată în mod autentic pe parcursul tuturor demersurilor. De aceea, discuțiile noastre nu mai pot deveni în niciun chip o vorbărie despre „ce ar fi” și „ce se poartă” în profesie, ci problematizările trebuie reconduse tematic la originile lor autentice în așa fel încât ele să treacă prin analiza propriei noastre situații aflate față-n față cu adevăratele sfidări ale timpului.

Problema necesității introducerii metodelor hermeneutice în înțelegerea și desfășurarea activității de informare – și, în special, a celei bibliografice – a fost pusă recent, și pentru prima oară, după știința noastră, de către Bruno Richardot¹. Deși desfășurate la un nivel conceptual destul de precar, propunerile lui ținesc totuși atât o înțelegere mai profundă a esenței activităților bibliografice, cât și a tematicilor bibliografice.

Tradițional, hermeneutica este știința interpretării. Prin opera lui Hans-Georg Gadamer ea a fost ridicată însă la rangul de teorie universală a înțelegerii². Interpretând temele și problemele cu care ne confruntă tradiția și existența noastră actuală, noi de fapt realizăm o înțelegere superioară a propriei noastre ființe și situații. De aceea, comprehensiunea hermeneutică se desfășoară totdeauna într-un cerc, care este deschis de fiecare dată de către intenționalitatea interpretatorului și care, pe parcurs, se întoarce spre o mai profundă înțelegere de sine a interpretatorului însuși. Confruntându-se cu problemele tematice ale interpretării sale, interpretatorul se va găsi deci – la capătul chestionării hermeneutice – confruntat, de fapt, cu sine însuși...

Din această perspectivă trebuie acum să reluăm întrebarea noastră anterioară: Cu ce anume ne confruntă – în esență – automatizarea și informatizarea, în general, și activitatea de informare, în special? Ea trebuie pusă și susținută în întreaga ei amploare, deschidere și profunzime. Altfel, riscăm să insistăm în răspunsuri de conjunctură sau de veletarism.

Răspunsurile interpretează întrebarea de mai sus ca fiind referitoare la o chestiune de tehnică. Adică informatizarea reprezintă și este, în esența ei, o chestiune de dotări (calculatoare, soft-uri, hard-uri, programe etc.) și de competențe tehnice. Solicitățile și sfidările sincronizării cu ele constau deci, în primul rând, dacă nu chiar în exclusivitate, în dobândirea resurselor privitoare la dotare și în obținerea competențelor de „operare”. Numai că, în felul acesta, dotările și operarea pot deveni scopuri în sine, ce-și dezvoltă „utilitatea” nu, în primul rând, pentru utilizator, ci pentru operator. Pe aceste structuri, lipsite în fond de orice organicitate, se pot apoi clădi multe cariere efemere...

În realitatea ei esențială informatizarea și automatizarea bibliotecilor ne confruntă însă, în primul rând, cu noi înșine. Altfel spus, ea se dovedește a fi o întrebare și o sfidare propriu-zis hermeneutică, care ne îndeamnă – sau, mai târziu, ne obligă – ca prin parcursul chestiunilor tehnice să ne definim și să ne redefinim pe noi înșine, adică propria noastră ființă, stare și disponibilitate profesională, instituțională și existențială actuală.

II. Fuga de prezent și de autenticitatea prezenței

În anii 1993 și 1994, în șase țări din centrul și estul Europei s-a efectuat un studiu care a sondat infrastructura informațională a acestora din perspectiva Bibliotecii digitale și din cea a Infrastructurii informaționale globale. Deși sondajul nu a cuprins și România, rezultatele și mai ales concluziile lui ne pot interesa totuși în mod direct.

Aceste concluzii arată că în aceste țări carențele infrastructurii informaționale, ale politicilor sociale, ale standardelor de (non)interoperabilitate etc. – la ora actuală – fac practic nerealistă și nefondată, orice lansare în imaginarul Bibliotecii viitorului. În ciuda acestui fapt însă, în zona dată, persistă și insistă o stranie înclinație preponderentă și evident ficțională către tematizarea acestui subiect. Astfel spus: în loc deci ca bibliotecarii și profesioniștii informației să se angajeze și să se concentreze la problemele organice ce decurg din realitatea efectivă a situației prezente a profesiei și instituției lor, ei se refugiază – ademeniți și fascinați – în imaginarul proiectelor „ciberonetic” și „ciberospațiale”³.

La baza acestor manifestări nu se află – credem – chestiuni pur psihologice, ci ele se clădesc pe aspecte legate de mentalitate. Mentalitatea, mentalitățile sunt acele structuri – deopotrivă conștiente și inconștiente – care prejudecă și predetermină atât orientarea problematizatoare și tematizatoare, cât și comportamentul și atitudinea subiecților și ale colectivităților. Ele participă în orice proces hermeneutic – desfășurat spontan sau metodic – atât cu privire la ce anume este problematizat și tematizat, cât și la cel al concluziilor și, mai ales, al consecințelor acestor tematizări.

Din acest punct de vedere atât fuga de propriul prezent, cât și viziunea după care automatizarea și informatizarea muncii de bibliotecă sunt privite ca fiind probleme ce vizează în mod aproape exclusiv chestiuni de dotare tehnică și de competențe de operare sunt, în fond, două aspecte ale uneia și aceleiași mentalități care ne este proprie și care ne orientează și ne definește. Caracteristica cea mai importantă a acestei mentalități este însă – în mod paradoxal – lipsa problematizării proceselor chiar din perspectiva analizei și a studiului mentalităților, adică lipsa cercului hermeneutic.

Și aceasta în două direcții. Pe de o parte, în trecerea cu vederea asupra faptului că însăși infrastructura informațională a modernizării poartă în / și cu sine o anumită mentalitate, fără adoptarea și adaptarea căreia punerea ei în funcțiune nu poate fi organică. Adică a faptului că trebuie trase și duse până la capăt nu numai toate concluziile și consecințele profesionale, dar și cele instituționale, administrative, de asociere, de formare și de perfecționare etc. ce decurg din acest proces. Pe de altă parte, prin nesocotirea faptului că adoptarea acestei mentalități presupune schimbarea și depășirea efectivă și suprimarea expresă a datelor propriilor noastre mentalități prezente și prejudecative. Aceste structuri mentale – care deci trebuie depășite – se cer de aceea a fi studiate, problematizate și apoi identificate și recunoscute ca fiind, în primul rând, ale noastre și ca fiind – de aceeași în același timp – propriile noastre frâne și însărcinări.

În lipsa acestei orientări problematizatoare și tematizatoare, întreaga discuție și întregul proces de informatizare riscă să devină – în esență și în fond și în pofida rezultatelor parțiale – un proces pe care Gabriel Liiceanu îl caracterizează ca fiind „încrămășirea în proiect”, invadat desigur de agitația „veleitarismelor” descrise de Andrei Pleșu.

Fuga de prezent și de autenticitatea prezenței înseamnă deci – cel puțin în parte – fuga de acea întrebare ce ne-ar pune față în față cu propria noastră mentalitate actuală, ce ne orientează totuși în modul de concepere, de organizare și de funcționare a instituțiilor, a asociațiilor și a proiectelor noastre profesionale.

Dacă însă se adevărește că această întrebare trebuie pusă – și încă în mod apăsător și explicit – atunci se ridică imediat și o altă problemă, strâns legată de ea. Unde anume trebuie și poate fi pusă întrebarea?

„Locul” potrivit pentru întrebarea hermeneutică despre mentalitățile existente și dominante în profesia noastră de bibliotecar și în organismele și în instituțiile sale, este desigur sfera publică. Fără a intra în conceptualizări complicate, se poate spune că ceea ce într-un domeniu sau într-o profesie aparține prin excelență sferei publice, sunt înseși publicațiile sale. Ele ar trebui – poate chiar ar putea – problematiza mentalitatea, situația, starea, imaginea, orientarea, recunoașterea socială și statutul profesii și al instituțiilor noastre. În ele ar trebui – poate chiar ar putea fi – decistudiate, cu mijloace raționale și riguroase, legislația, organizarea administrativă, statutele posibile, variantele și sensurile eficiente ale asocierilor etc. al profesiei și existenței noastre.

Numai că, de exemplu, asociațiile noastre abia au reviste sau dacă au ele abia circulă și este foarte interesant și edificator de studiat „bibliometric” sau „scientometric”, care anume este frecvența reflexiilor și a analizelor pe aceste teme arzătoare și fundamentale în puținele publicații de care dispune profesia noastră. Și mai interesantă este studierea ponderii pe care o au în aceste publicații dezbaterile și confruntările explicite, argumentate și polemice, de idei, de păreri și de proiecte...

III. *Philobiblon*: un cadru posibil

Philobiblon este titlul revistei editate de curând de către Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca. Primul ei volum (nr. 1-2 din 1996) a apărut în luna aprilie 1997. Fiind destinată, în primul rând, schimbului internațional interbibliotecar, ea se publică în limba engleză. *Philobiblon* urmărește concomitent obiective programatice, pragmatice și promoționale. Ca atare, ea nu-și propune, pur și simplu, umplerea unui gol existent în mod, sperăm, conjunctural în literatura „bibliotecologică” românească, ci promovează o fizionomie și o consistență proprie, particulară și – nădăjduim – durabilă.

Încadrându-se în categoria publicațiilor periodice editate de marile biblioteci – BCU „Lucian Blaga” fiind una dintre marile biblioteci universitare din centrul Europei – *Philobiblon* este, în primul rând, o revistă de cultură majoră. Spre deosebire, însă, de alte reviste asemănătoare, ea nu se rezumă doar la valorificarea documentară a colecțiilor bibliotecii care o editează, ci are în vedere și valorificarea și focalizarea potențialului științific și spiritual al centrului universitar și cultural în care a luat ființă.

Tot spre deosebire de revistele altor mari biblioteci, *Philobiblon* are și o rubrică dedicată problematicii profesiei de bibliotecar și a organismelor și instituțiilor sale. Nu întâmplător această rubrică se intitulează *O profesie în schimbare; o societate în tranziție*. Ea dorește să fie, în primul rând, nu un for de lămurire a problemelor de „manualitate” profesională, ci un cadru de conștientizare, de problematizare și de analiză multidisciplinară și exigentă a redefinirilor necesare, decisive și integrale ale profesiei. Este vorba deci de meditații și analize actualizante – dar ridicate la nivel de conștiință culturală – despre starea prezentă și despre perspectivele realmente fundamentate și critic prefigurate ale profesiei noastre în propriul nostru spațiu existențial. Studiile inserate în acest volum provin – toate – din această rubrică, iar orientarea și calitatea lor ne fac să nu ne îndoim de seriozitatea acestui proiect.

Ele arată că, fără a intenționa cât de puțin să se afle în pas cu „moda” efemeră a profesiei, *Philobiblon* își năzuiește totuși perfect epoca. Să nu uităm că, în sfârșit, IFLA își dedică în anul 1998 conferința sa anuală temei *Intersecția dintre informație și cultură*. „Tema acestei întâlniri, citim în invitația la Conferința care are loc la Amsterdam, va permite punerea în lumină a schimburilor de experiențe despre rolul bibliotecilor și a bibliotecarilor ca «klient» intercultural la nivel local, național și internațional. Ea cheamă, în același timp, la o reflexie despre rolul profesioniștilor informației în materie de sensibilizare și de ameliorare a accesului la numeroasele «medii» disponibile în prezent pentru difuzarea informației și la o cooperare mai strânsă între actorii care alcătuiesc lanțul informației: autori, profesori universitari, editori și bibliotecari” [s.n.]. Or, tocmai aceasta încearcă să realizeze revista *Philobiblon* și chiar prin concepția inițială a rubricilor sale. Cum ar putea însă să se intersecteze „informația” și „cultura” dacă ele nu s-ar angaja reciproc, în primul rând, în crearea unei „culturi a informației”, căci cultură autentică neinformată nu a existat niciodată? Și ce altceva ar putea însemna această „cultură a informației” decât sondarea rosturilor ei autentice, rosturi ce se află dincolo de complicatele „servicii informaționale” furnizate „utilizatorilor” unor instituții „de deservire”? Apoi, cum am putea ajunge la conturarea acestor sensuri, dacă am elimina reflexia hermeneutică și cea critică din analiza stării și situației profesiei noastre?

Într-un cuvânt, pe baza unor analize critice și a unei comprehensiuni hermeneutice, se pledează pentru structuri mentale care sunt departe de a fi simple accesorii ocazionale ale informatizării și automatizării ei, dimpotrivă, fundamentează și dau sens dotărilor electronice și competențelor de operare. Iar *Philobiblon* este și va rămâne deschisă pentru colaborarea cu oricare bibliotecar, din oricare bibliotecă – din România și de aiurea – interesat și competent în deschiderea cercurilor hermeneutice care pornesc de dincoace și ajung dincolo de teoria și practica informării.

Dar și experiența cooperării cu colaboratorii-autori-bibliotecari dezgroapă și ea zilnic noi probleme care și ele sunt legate de aspecte ce privesc și se înrădăcinează în probleme de mentalități. Nu este vorba doar de lipsa experienței de a utiliza în spațiul public rațiunea, ci de lipsa și de carențele nevoii de a instaura și de a fundamenta ceea ce s-ar putea numi societatea civilă a profesiei. Orice societate civilă autentică se poate fundamenta doar pe baza unor indivizi autonomi, iar societatea civilă a unei profesii se poate clădi doar pe indivizi a căror autonomie rezidă în profunzimea mentală în cadrul căreia ei își manifestă, susțin și realizează în public competențele lor în raport cu situații și probleme profesionale determinate.

De aceea, *Philobiblon* intenționează să devină, treptat, și un cadru-prilej – informal – pentru constituirea și construirea societății civile a profesiei de bibliotecar și a instituțiilor de bibliotecă. Nevoia angajării revistei în această direcție este generată de constatarea îngustimii spațiului nostru public profesional, în care persoanele să se manifeste în mod argumentat și în acord cu reala lor competență profesională și autonomie mentală, raportându-se în același timp la contraargumente raționale. În felul acesta valoarea lor s-ar constitui, s-ar impune și

s-ar aprecia nu în funcție de „imagini construite”, ci pe baza validității existențiale demonstrate în *situații dialogale* publice. În acest mod, revista ar putea contribui nu numai la decantarea și aprecierea valorilor profesionale, dar și la ridicarea nivelului de abordare a problemelor cu care ne confruntăm și, prin urmare, la modificarea mentalităților nesincronizate cu prezentul timpului. În orice caz, din moment ce Universitatea clujeană recunoaște publicarea în paginile revistei, ca făcând parte din activitatea științifică a cadrelor sale didactice și a cercetătorilor, ni s-ar părea nefiresc ca ea să nu se poată constitui într-un for de posibilă recunoaștere și impunere profesională pentru colaboratorii și adepții săi.

De altfel, contactul revistei Philobiblon cu sfera publică nu se poate rezuma nici la simplul act al publicării și nici la cel al reprezentării unei concepții redacționale, oricât de întemeiată să fie ea. În fond, orice revistă și orice redacție este în același timp și o *instituție* și un for de dezbateri publice a unor probleme determinate, dezbateri care nu au neapărat legătură directă și imediată cu actul propriu-zis al publicării.

În această direcție ne gândim și la înființarea unui cerc sau atelier de discuții profesionale informale, în care – pentru început – s-ar susține și s-ar dezbate articolele și studiile colegilor noștri bibliotecari, care sunt propuse spre traducere ulterioară în revistă. Participarea la întâlniri și la discuții ar fi benevolă și liberă, iar organizarea lor profesionistă și eficientă ar putea atrage și prezența colegilor noștri din toate bibliotecile clujene, dar și a studenților Colegiului de biblioteconomie. În orice caz, suntem convinși că perspectiva – chiar și mediată – a publicării, va stimula totdeauna nivelul și atmosfera discuțiilor.

Majoritatea covârșitoare a cercetărilor și studiilor au fost prilejuite, condiționate sau inițiate de existența revistei Philobiblon. Faptul că într-un scurt interval, de un an și câteva luni, revista a reușit să focalizeze nu numai spațiul cultural, universitar și intelectual, dar și pe cel profesional-biblioteconomic clujean, exprimă – credem – nu doar nevoile, dar și disponibilitățile și capacitățile de reflexie ale profesiei noastre. Cu atât mai mult am simțit – de la început – nevoia ca aceste studii să nu fie difuzate exclusiv pe o rețea internațională, ci ca ele să fie puse și la dispoziția breslei profesionale autohtone. Altfel, cercul hermeneutic nici nu s-ar închide în mod autentic...